

МЕТОДИЧНІ ОРІЄНТИРИ ВИКЛАДАННЯ БІОЛОГІЇ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Н. Гусєва

У новому навчальному році вивчення біології у 9 класах здійснюватиметься за *Модельними навчальними програмами «Біологія. 7–9 класи»* для закладів загальної середньої освіти таких авторів:

- П. Г. Балан, О. М. Кулініч, Л. П. Юрченко;
- В. І. Соболю;
- А. М. Самойлов, О. В. Тагліна, О. М. Утевська;
- М. В. Рудич, К. М. Задорожний, В. М. Косик, І. Я. Трускавецька, В. В. Додь.

На викладання біології в 7–9 класах відводиться:

- 7 класі – 70 годин на рік (2 години на тиждень) або 87,5 години (2,5 години на тиждень) залежно від обраної модельної програми;
- 8 класі – 70 годин на рік (2 години на тиждень);
- 9 класі – 70–85 годин на рік (від 2 до 2,5 годин на тиждень).

У новому навчальному році впроваджується новий зміст освіти в 9 класах на засадах НУШ.

Викладання біології на основі модельних програм у 9 класах розраховане на 2,5 год на тиждень (орієнтовно 87 годин на рік). На основі вибраних модельних навчальних програм розробляють навчальні програми, які затверджуються педагогічною радою закладу освіти. Години на вивчення тем, розділів вчитель розподіляє самостійно, при цьому вчителі мають право внести до програми не більше 20 % змін.

Зміст модельних навчальних програм для 9 класу фокусується на формуванні в учнів: уявлення про структуру та закономірності функціонування живої матерії на різних рівнях її організації та розуміння взаємозв'язків між ними; дбайливого ставлення до навколишнього середовища та розуміння власної відповідальності за його стан; розуміння поступового ускладнення біологічної системи у процесі еволюції живої матерії.

Для цього вчитель має здійснювати таку діяльність:

- інтегровальну – упроваджувати елементи кар'єрного консультування для допомоги учням під час вибору профілю навчання у 10 класі з розумінням ролі біології у майбутній професії;
- проєктну – для формування предметних і ключових компетентностей;
- модельну – складати ситуаційні завдання (контекстні завдання, що моделюють реальні життєві ситуації та допоможуть учням усвідомити цінність біологічних знань);
- оцінювальну.

Наголосимо, що в 9 класах закладів загальної середньої освіти дозволено для використання підручники «Біологія» різних авторів та авторських колективів, які отримали гриф МОН України. Серед таких авторів / авторських колективів:

- К. М. Задорожний, Г. В. Ягенська, В. В. Додь;
- В. І. Соболю;
- О. А. Андерсон, М. А. Вихренко, А. О. Чернінський;
- Л. В. Горобець, І. В. Кравець, Г. П. Лойош, О. Б. Абрата, І. І. Мердух;
- П. Г. Балан, О. Г. Козленко, О. М. Кулініч, Л. П. Юрченко, Л. І. Остапченко;
- О. В. Тагліна, А. М. Самойлов, О. М. Утєвська, Л. В. Довгаль.

В умовах реформування української освіти, зокрема реалізації основних положень Концепції «Нова українська школа» та Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) вчитель стає головним носієм, активним учасником і провайдером освітніх змін, не лише джерелом знань, а й фасилітатором, наставником та організатором навчальної діяльності, який допомагає учням здобувати досвід дослідження живої природи та застосовувати набуті знання в реальному житті [2]. Змінюються орієнтири освіти та змінюється й сам педагог, змінюються мета і завдання його педагогічної діяльності. Основними характеристиками педагогічної діяльності вчителя біології в Новій українській школі є гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя, що досягається лише за наявності розвитку професійних компетентностей, розвинених професійних здібностей та вміння організовувати навчання на засадах інноваційних педагогічних підходів.

Вчитель біології має забезпечити якісне компетентнісно орієнтоване навчання для формування в учнів природничо-наукової грамотності, дослідницьких умінь, екологічної культури та здатності застосовувати біологічні знання для вирішення життєвих проблем [2].

Педагогічна діяльність учителя спрямована на розвиток і виховання всебічно розвиненої, освіченої, інноваційної особистості з достатньо сформованими компетентностями, які дають їй змогу успішно виконувати будь-які життєві і соціальні ролі, бути творцем свого життя, активно інтегруватися в українське та світове суспільство [2]. Зазначимо, що найбільш ефективними в організації освітнього процесу наразі визнано інноваційні педагогічні технології і, саме їх використання у практичній діяльності вчителем сприятиме формуванню ключових компетентностей особистості [2].

Звертаємо увагу на те, що сучасне покоління учнів суттєво відрізняється від попередніх поколінь, зокрема здатністю критично мислити, приймати незалежні обґрунтовані рішення, ефективно взаємодіяти, а також працювати в команді. Тому сучасному вчителю для ефективної співпраці із сучасними здобувачами освіти конче необхідно досконало володіти гнучкими навичками (*soft skills*) у професійній діяльності, а саме вміти: критично й креативно мислити, вирішувати проблеми, переконувати й аргументувати факти, планувати та здійснювати менеджмент, оцінювати й приймати рішення, взаємодіяти з іншими, управляти учнями, працювати в команді, орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, володіти сучасним цифровим інструментарієм.

Важливим аспектом педагогічної діяльності є наявність у педагога розвиненого емоційного інтелекту та лідерських якостей. Стрімкий розвиток технологій призводить до швидкого застарівання змісту навчання. Цінним стає не той педагог, котрий багато чого вивчив, а той, який вміє швидко вчитися й ефективно пристосовуватися до нових умов і знаходити нестандартні рішення. Таким чином, найголовнішим у професійній діяльності сучасного вчителя біології і екології стає: опанування інноваційних технологій навчання, насамперед інформаційно-комунікаційних, та використання інструментарію цих технологій, постійне набування нових знань щодо методики викладання предмета, психологічних особливостей дітей, яких називають поколінням цифрових людей. Він має

бути готовим виходити із зони комфорту, долаючи при цьому виклики сьогодення.

Для ефективної роботи із сучасними підлітками, які є представниками цифрового покоління, учителі мають усвідомити і визнати той факт, що різноманітність учасників освітнього процесу – це потужний ресурс, який дає можливість якісно здійснювати професійну діяльність. За визнаною теорією поколінь, у 9 класах будуть навчатись діти, які належать до покоління зумерів. Для підлітків, учнів-зумерів, які в новому навчальному році будуть навчатися у 9 класах, характерними ознаками є:

- цифрова обізнаність, вміння працювати з будь-якими гаджетами, технічні можливості яких знають ліпше, ніж розуміють почуття людей;
- залежність від інтернету, адже учні є активними користувачами соцмереж;
- фрагментарність образного мислення (діти, які виховані на мініновинах, постах соцмереж);
- кліпове мислення (ліпше сприймають цікаву, яскраву, невелику за обсягом інформацію);
- короткочасна увага (8 с);
- надання переваги віртуальному спілкуванню;
- толерантність, несхильність до субординації (всіх вважають рівними);
- скептичність до будь-яких авторитетів, визнання кумирів-блогерів і тітокерів, мрії про кар'єру кіберспортсмена чи власника криптовалютної ферми;
- зосередженість на короткострокових цілях і прагнення отримати негайний результат;
- цінування чесності (у дописах у соцмережах часто пишуть правдиво та чесно, інколи дуже відверто);
- розумність у виконанні (легка піддатливість до впливу).

Саме ці характерні особливості учнів цифрового покоління спонукають сучасного педагога зокрема, учителя біології і екології, до опанування новими професійними ролями.

Ролі вчителя біології, екології в НУШ

За Концепцією «Нова українська школа» учителі мають виконувати в освітньому процесі ролі наставника, фасилітатора,

консультанта, менеджера, перебувати в авангарді суспільних та освітніх перетворень; змінювати рольову позицію від єдиного наставника та джерела знань до – коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини, що сприятиме прийняттю очікуваної поведінки від людини та виконання нею певних ролей в ситуації взаємодії. Означений феномен є важливим і відображає сутність процесу інноваційної діяльності педагога, дозволяє йому перейти від пристосування до зміни умов середовища з урахуванням потреб учнів та ключових завдань сучасної освіти. Отже, трансформація ролі учителя змінює та доповнює змістову основу його професійної компетентності та потребує осмислення та прийняття нових понять: коуч, фасилітатор, тьютор, модератор.

При цьому, варто звернути увагу на нові ролі учителя [1], зокрема й біології та екології. Наприклад, коуч (від англ. наставник, тренер) є людиною, яка веде до досягнення запланованого результату, допомагає знайти дітям їх приховані резерви і веде до поставленої мети. Серед завдань коуча – не нав'язувати власні ідеї, не пропонувати власний варіант виходу з ситуації, а створити психологічні умови для того, щоб учні змогли зробити це самостійно. Коуч може стати для учнів не тільки наставником, а уважним співрозмовником, людиною, яка супроводжує в навчанні.

З іншого боку, *тьютор*, (від англ. *tutor* – учитель), це той, хто індивідуально працює з інтересами дитини, виявляє освітні запити, проєктує освітню діяльність, організовує рефлексію, вибудовує наступні кроки в освіті. Роль тьютора передбачає створення умов для неперервного зростання учня як суб'єкта власної життєдіяльності в навчанні, який чітко знає, для чого він навчається, розуміє власні цілі і знає способи і засоби досягнення успіхів у навчанні. Дія педагога-тьютора спрямовується на виявлення освітніх потреб, проблем та запитів учня, супровід на всіх етапах навчання, створення системи виборів, надання допомоги в побудові індивідуального маршруту, нової траєкторії розвитку.

Фасилітатор (від англ. *facilitator* – полегшувати, сприяти) – це той, хто підтримує дитину в її навчальній діяльності завдяки педагогічній взаємодії, допомагає, надихає. Ключовим завданням фасилітатора є допомога в усвідомленні цілей і підтримка позитивної групової динаміки в досягненні поставлених завдань

засобами дискусії. Фасилітативна роль учителя полягає у створенні комфортної атмосфери у групі, полегшенні комунікації на основі поваги та толерантності, упровадженні особистісно орієнтованого підходу, що дозволяє виявляти ресурсні можливості учнів, демонструвати довіру, здійснювати пошук внутрішньої мотивації, активізувати мислення тощо. Фасилітатор має такі риси, як пунктуальність, точність, емпатія, відкритість, виразність мовлення, темп мовлення, ініціативність тощо.

Своєю чергою, *модератор* – це роль учителя, яка передбачає стеження за виконанням встановлених правил і норм. Педагог-модератор має певні адміністративні повноваження й може коментувати певні репліки та судження учнів, узагальнювати отриману інформацію, стимулювати роботу, планувати перебіг подій. Отже, виконання нових ролей сучасним педагогом (коуч, фасилітатор, тьютор, модератор, а також організатор освітнього процесу, наставник і партнер у навчанні) свідчить про суттєву трансформацію професійної діяльності учителя в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». Він створює умови для розвитку самостійності, критичного мислення, творчості та відповідальності здобувачів освіти. Саме тому педагогу, передусім, важливо оволодіти гнучкими навичками *soft skills*, роботи в команді, упровадження сучасних педагогічних підходів (особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, інтегративного, середовищного та ін.), застосування інноваційних освітніх технологій, навчитися вирішувати проблеми і знаходити творчі рішення, відчувати задоволення від професійної діяльності й життя.

Як доводить досвід роботи вчителів-практиків, саме в умовах співпраці та партнерства і реалізуються інноваційні функції учителя, як-от організація і керівництво пізнавальною діяльністю учнів, створення умов, за яких вони можуть найраціональніше та найпродуктивніше вчитися (навчальна дисципліна, психологічний клімат, чергування видів діяльності, нормування домашніх завдань, постановка мети й завдань). Своєю чергою, здійснення контролю за навчанням допомагає в разі виникнення в учнів труднощів. Водночас учитель є вихователем, дбає про розумовий, фізичний і духовний розвиток дітей. Найважливішим є співпраця вчителя з учнями, співдружність і співтворчість, які значною мірою забезпечують

створення ситуації успіху, сприятливі умови для розкриття розумових і творчих можливостей здобувачів освіти.

Викладання біології у старшій профільній школі

Важливим завданням сьогодення у професійній діяльності учителя біології є його готовність до викладання у старшій профільній школі (10–12 класи). Тому у зв'язку із впровадженням Державного стандарту профільної середньої освіти (із 2027 року), у 2026/2027 навчальному році вчителям необхідно:

- опанувати методики викладання біології на поглибленому рівні;
- навчитися адаптувати модельні навчальні програми до специфіки академічного ліцею та потреб учнівства;
- створювати умови для забезпечення побудови індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти.

Для подолання викликів сучасної біологічної освіти важливим є активне долучення вчителів біології до роботи у професійних спільнотах і підвищення фахового рівня на курсах підвищення кваліфікації вчителів біології, тренінгах, семінарах тощо.

Отже, у 2026/2027 навчальному році викладання біології має бути спрямованим на реалізацію основних ідей Концепції «Нова українська школа». Ефективне використання вчителем на уроці інноваційних педагогічних технологій, технологій STEM, доповненої реальності (AR) та віртуальної реальності (VR), штучного інтелекту, QR-кодування, цифрових інтерактивних платформ і формувального оцінювання сприятиме формуванню компетентного, творчого, відповідального учня, здатного успішно діяти в сучасному інформаційно насиченому світі.

Корисним для керівників методичних об'єднань вчителів біології стане й **орієнтовне планування засідань на 2026/2027 навчальний рік.**

I засідання (серпень). Тема: Організація освітнього процесу з біології у 2026/2027 навчальному році в умовах реалізації НУШ

1. Аналізування нормативно-методичних рекомендацій щодо викладання біології.

2. Презентація педагогічного досвіду. Реалізація компетентнісного підходу та ключових ідей НУШ на уроках біології.

3. Круглий стіл. Планування роботи методичного об'єднання на 2026/2027 навчальний рік.

4. Круглий стіл. Оновлення календарно-тематичного планування з урахуванням сучасних освітніх тенденцій.

5. Методичний діалог. Обговорення питань академічної доброчесності та безпечного освітнього середовища.

6. Практикум. Створення банку сучасних освітніх ресурсів для викладання біології.

II засідання (листопад). Тема: Сучасні освітні технології та – підходи STEM у викладанні біології

1. Практичний семінар. Використання цифрових інструментів та онлайн-платформ на уроках біології.

2. STEM-освіта у розвитку природничої компетентності учнів.

3. Майстерка. Організація дослідницької та проєктної діяльності.

4. Педагогічний воркшоп. Формування екологічної грамотності та здоров'язбережувальної компетентності.

III засідання (січень). Тема: Формувальне оцінювання та розвиток дослідницької компетентності учнів

1. Сучасні підходи до оцінювання результатів навчання з біології.

2. Обмін досвідом. Формувальне оцінювання як інструмент розвитку учня.

3. Педагогічний тренінг. Методи розвитку критичного мислення та дослідницьких умінь.

4. Аналізування ефективності використання інтерактивних методів навчання.

5. Практичний блок. Розроблення критеріїв оцінювання навчальних проєктів і дослідницьких робіт.

IV засідання (травень). Тема: Підсумки роботи методичного об'єднання та перспективи розвитку біологічної освіти

1. Аналізування результативності роботи методичного об'єднання за навчальний рік.

2. Педагогічна панорама. Узагальнення та презентація ліпшого практичного досвіду роботи педагогів.

3. Методичний фестиваль. Професійний розвиток учителя біології: самоосвіта, формальна освіта, фахові спільноти.

4. Перспективні напрями розвитку біологічної освіти у контексті НУШ.

Рекомендуємо ознайомитися із такими джерелами для підвищення професійної компетентності:

1. Задорожний К. Методичні рекомендації щодо навчання біології учнів гімназій відповідно до концепції НУШ / К. Задорожний, Т. Коршевніук. Київ : Педагогічна думка, 2025. 15 с.

2. Задорожний К. М. Вивчення біології у 7 класі НУШ : методичний поради́ник / К. М. Задорожний. Київ, 2024. С. 123–126.

3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с.

4. Цуканова Є. О. Біологія. 6 клас : розробки уроків, компетентісно орієнтовані завдання / Є. О. Цуканова, С. В. Безручкова. Харків : Видавництво «Ранок», 2021. 144 с.

5. Ягенська Г. Формування дослідницьких умінь у галузі природничих наук / Г. М. Ягенська, А. Степанюк. Тернопіль : ТНПУ, 2021. 112 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гупан Н., Пометун О. Нові професійні ролі вчителя як чинник інноваційного розвитку демократичної освіти. *Digital Library NAES of Ukraine*. С. 176–181. URL: <https://surli.li/fwbrfg>
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. *МОН України*. URL: <https://surli.cc/tvlufr>

Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти